

Պատգութիւն

ՀԱՅԲԵՆԱԴՅՈՒԹԻՒՆ

Եփրատի թիւ

Պատգութիւն

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉՊԷՍ
ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՅ

Երանանքիւն

Պատգութիւն

ԴԱՐԵՐԸ ԳԼՏՈՐԵԼՈՎ
ԱՆԻԸ ԱՏԵՂԾԵՅԻՆ

Մաս. և. Քարեղանք

Կրթութիւն

Անտ. անտ. անտ. անտ.
Երանանքիւն

087. 1

Դ-26

Հրատարակութիւն

Կրթութիւն

Երանքիւն

ՊՍՏԱՆԻՒՆ, ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ, ՄԱՍԻՆ

Մենք տարիքի բերմամբ պատանի
ներու շարքերէն վաղուց դուրս ինկած
ըլլալով հանդերձ, կարգաւ առաջին
թիւէն սկսեալ շատ հաճոյքով հետեւ-
ցանք Պատանիին Գրադարանին պար-
բերաբար հասնող գրքոյկներուն: Ատով
կը կարծենք ըմբռնեալ ըլլալ նոյն
այն հոգեկան վայելքը, որ գրասէր պա-
տանիները կը մղէ ընթերցումի, թերեւս
յաճախ անկախ՝ իմացական պաշարը
ճոխացնելու գիտակից դիտաւորութե-
նէն: Ներկայ Պատանիին Գրադարանը
սակայն, մա՛նաւանդ պատկանեալ դա-
սուն, կրնայ զոհացում տալ ե՛ւ մէկ
ե՛ւ միւս տեսակէտով:

Բոլոր սրտով կը փափաքինք որ
իրենց ներքին արժէքին համապատաս-
խան ծաւալ զտնեն թիւերը Պատանիին
Գրադարանին:

Զ. Վ. «Սիոն» 1932 թիւ 1

037.1
Դ-26
այ
ԵՐՐՈՐԴ ՔԱՅԼ

23 JUN 2009
ԴԱՐԵՐԸ ԳԼՏՈՐԵԼՈՎ

ԱՆԻԻԸ ՍՏԵՂԾԵՑԻՆ

ԴԱՐԵՐԸ ԳԼՏՈՐԵԼՈՎ ԱՆԻԻԸ ՍՏԵՂԾԵՑԻՆ

Նեղոսը — Հովն ընդդեմ Զուրի

Երեւակայեցէք վայրենի մը, որ
իրբեւ հազուստ կենդանիի մորթ մ'ունի
ուսին, և իրեն համար շատ ծանր քար
մը գլտորելու կ'աշխատի, և կամ չա-
փազանց ծանր բեռի մը տակ կը տքայ,
և կ'ունենաք նախամարդուն պատկերը,
իր աշխատութեան պահուն :

Այդ ամայութեան մէջ որքա՞ն փոքր
և անօդնական կը թուի ան : Ոչ անց-
եալ մ'ունի և ոչ ալ անձնական փոր-
ձառութիւնով չահուած դիւրութիւն-

3744 55

ներ, իր ծանր աշխատանքը թեթեւ-
ցընելու համար: Այդ բեռը ստիպուած
է կրել...: Ստիպուած է յաղթել երկ-
րին և բնութեան ուժերուն որ ունե-
նայ սնունդ՝ անօթութենէ չմեռնելու,
ապաստան՝ տաքէն և ցոլրտէն պատըս-
պարուելու համար: Ո՛չ գիտէ թէ
երկիրը անհամար գանձեր ունի, զորս
մարդ կրնայ իր օգտին, իր հանգստին
համար շահագործել, և ոչ ալ ամէնէն
սովորական բաները օգտագործելու
յարմար միջոցներ գտած է գետ: Կրնայ
կրել միայն այնքան որքան կրնան իր
ուսերը վերցնել, կրնայ տանիլ, հրել,
քաշել կամ քշել միայն ա՛յնքան որ-
քան իր բազուկները կը զօրեն, կրնայ
ճամբորդել միայն ա՛յնքան որքան իր
սրունքները կը դիմանան:

Այս առաջին պատկերն է մարդուն,
մարդ մը՝ որ իրեն նախատահմանուած
ժառանգութեան — աշխարհին ու բնու-
թեան ուժերուն — տիրելու համար իրը

գործիք իր անգամները միայն ունի: Եւ
տակաւին քարը կամ բեռը զոր կ'ուզէ
վերցնել, զոր պէտք է վերցնել, կը
կենայ գետինն վրայ: Անգոր թեւերը
ուսերէն վար կախուած, տխուր կ'սպասէ
օգնութեան ընկեր արարածի մը, որ
կ'ուշանայ... Յուսահատած նորէն կը
մօտենայ իր բեռին: Այս անգամ ա-
ւելի անգոր, աւելի տկար կ'ըզայ...
ճարահատ է... Գետնի վրայ փայտի
կտոր մը կը տեսնէ, կը վերցնէ զայն
ու կ'սկսի անով հրել անշարժ գետին
զամուած բեռը, կը յաջողի քիչ մը
շարժել զայն: Ձեռքերը կը ցաւին
կոշտ փայտէն, կը ձգէ զայն, աւելի
փոքր փայտ մը կը գտնէ, կը փորձէ, կը
տեսնէ որ փայտի փոքր կտորով ան-
կարող է շարժելու զայն: Նորէն կ'առնէ
երկայն կտորը, քիչ մը կ'աշխատի, կը
յաջողի: Կը խորհի թէ աւելի երկայն
փայտով մը կարելի է աւելի գիւրին
շարժել զայն: Կը գտնէ, կը բերէ ա-
ւելի երկայն փայտ մը, մէկ ծայրը

բեռին տակը խոթելով միւս ծայրը վեր կ'առնէ, բեռը կը զլտորի: Նոյն գործողութիւնը կրկնելով կը շարունակէ ճամբան: Առաջուան յոգնութեան չընչին մէկ կոտորակով կը հասնի նալատակին... և կ'ուրախանայ նախամարդը... բայց չի գիտեր թէ մեծ օրէնք մը գտած է:

ԼԾԱԿԸ

Տակաւին շատ դարեր պէտք են անցնիլ որ յոյն գիտնական հնարիչ մը, Արքեմիտէս, տեսնելով այդ օրէնքի անսահման կարելիութիւնները, գոչէ. — «Լծակս կոթնցներու յենակէտ մը տուէք ինձ, և աշխարհը տեղէն կը շարժեմ ձեզի համար»:

Շնորհակալ ենք յոյն գիտնականին, իր գտած և բանաձեւած օրէնքին համար: Օրէնք մը՝ որմէ օգտուելով, եզրիպտացիները դարեր առաջ կառուցին իրենց բուրգերը, և դեռ այսօր ճարտարագէտներ կը գործածեն իրենց առօրեայ գործերուն մէջ: Իսկ երախտա-

պարտ պէտք է զգանք մեր այն նախահայրին որ իր կարողութենէն վեր գործի մ'առջեւ չընկրկելով այդ գործը իրագործելու համար գործիք մը հնարեց:

ԳԻԻՏ
ԱՆՈՒՈՅ

Օր մը նոյն այս հնարամիտ նախամարդը որսացած

կենդանին իր քարայրը տարած պահուն, երկար ճամբորդութենէն և բեռին ծանրութենէն ուժաթափ, հանգչելու համար կ'ուզէ վար առնել իր բեռը: Փորձով գիտէ որ բեռը լաւ մը շալկելու համար պէտք է գետնէն բարձր քարի մը վրայ իջեցնել զայն: Չորս գին կը նայի և փոխանակ ժայռի, անդին կը տեսնէ խոշոր ծառի մը չորցած իրանը: Հոն կը դիմէ, հսկայ բեռը ուսէն վար կը ձգէ: Ճշատ ծառի կոճղը բեռին ծանրութենէն մէկդի կը զլտորի և բեռը կ'իյնայ գետին: Որսորդը կը նստի հանգչելու: Շատ չանցած նորէն ոտքի է: Պէտք է շարունակել ճամբան:

Դիւրութեան համար կը փորձէ բեռը վերցնել և ծառին վրայ դնելէն ետք կռնակը անոր դարձուցած շալկել զայն: Կը քաշէ կը մօտեցնէ զայն կոճղին: Հիմայ կ'անցնի կոճղին մէկալ կողմը և կենդանին ոտքերէն բռնած կը քաշէ դէպի իրեն: Ի՞նչ զարմանք, հսկայ կենդանին, և անկէ աւելի ծանր կոճղը թեթեւ մը կը գլտորին իր ճամբուն երկայնքն ի վար, և ահա բեռը նորէն գետին կ'իյնայ, կոճղին միւս կողմը: Որտորդը նորէն կոճղին մէկալ կողմը կ'անցնի: Կը կրկնէ նոյն փորձը, ծառն ու կենդանին նոյնքան դիւրութեամբ այս անգամ հակառակ ուղղութեամբ կը գլտորին ... բեռը նորէն գետինն է: Այս փորձը կը կրկնուի մի քանի անգամներ: Իւրաքանչիւր անգամուն ան աւելի պայծառօրէն կը տեսնէ կրկնուող փորձին ցուցուցած զործնական դասը: Առանց անոր ինչո՞ւն և ինչպե՞սը փնտռելու, զործնական մարդու մը պէս, կ'սկսի մտածել թէ ի՞նչպէս կրնայ այս

Նոր հնարքը իր առջեւ դանդաղ բեռը դիւրաւ տուն հասցնելու համար գործածութեան դնել: Նոր գաղափար մը կը յղանայ: Փոխանակ բեռը գլտորելու համար ծառին հսկայ, կոշտ իրանը դործածելու, անգամ մը իր հաստ գաւազանը կը փորձէ: Կը յաջողի: Վերջապէս կը համի տուն: Այդ գիշեր երկար ատեն անքուն կը մնայ ըրած գիւտին մասին խորհելով: Ամիսներ կ'անցնին, ամէն օր նոր բաներ կը փորձէ ուշիմ որսորդը, փորձերով կը հաստատէ որ գլտորելն աւելի դիւրին է քան քաշելը: Շփման կանոնին ծանօթացած է ան: Տարուող բեռը որքան պըղտիկ մակերեսի մը վրայ շփում ունենայ գետինն հետ այդքան աւելի դիւրաւ կը շարժի ան: Նոր փորձեր, նոր գիւտեր կը յաջորդեն իրարու և վերջապէս երջանիկ օր մը շատ կարճ կտրուած երկու կլոր կոճղերուն մէջտեղէն հրաշէկ երկաթով ծակ մը բանալէ ետք, անոնց մէջէն զօրաւոր գաւազան մը կ'անցընէ:

Ասոր կը կապէ մատղաշ ծառերու կե-
ղեւներէն հիւսուած չուան մը և մի քանի
ուրիշ գաւազաններ, բեռը այս վերջին-
ներուն վրայ զետեղելու համար, և մարդ
կ'ունենայ իր առաջին սայլը: Մի քանի
տարիներ չանցած արդէն այդ ատեն-
ուան համար կատարելագործուած բան
մըն է ան, և ալ փոխանակ ձեռքով
քաշուելու սկսած է կենդանիներով
քշուիլ: Մարդիկ կը տեսնեն այս հրա-
շալի մեքենային գործնական օգտա-
կարութիւնը: Շատ ժողովրդական
բան բան մը կը դառնայ ան... Շուտով
սովորական բեռները կրելու համար
կ'սկսի գործածուիլ: Մարդիկ այնքան
կը գնահատեն անոր օգտակարութիւնը,
իրբեւ ծանր բեռները արագօրէն փոխա-
դրելու միջոց մը, որ կեանքի ամէն առ-
պարէզներուն մէջ իր պատուոյ տեղը
կը գրաւէ ան:

Դարերու ընթացքին աւելի ու ա-
ւելի կը կատարելագործուի մարդուն
շինած առաջին ծառի կոճղերէ կարուած

անիւններով սայլը և այսօր զայն կը
տեսնենք կառքերու շողեկաւքերու,
ինքնաշարժերու ձեւին մէջ:

Անիւի գործածութեան առաջին շըր-
ջանն է այս:

ՆԵՂՈՍԸ — ՀԱՅՐ Հեղեղը... հեղեղը
ԲԱՐԵԱՑ կուգայ կոր... Հայր

Նեղոսը կը յորդի... կը գոչէին Ե-
գիպտոսի հին բնակիչները և ամէն մարդ-
իւր սունն ու տեղը ձգած, ուրախու-
թեան ճիչերով կը վազէր տեսնելու
հսկայ գետին շարժիլն ու ավերէն դուրս
աւարածուիլը:

Տասը ամիսներ շարունակ արեւին
չիրիչ ճառագայթներուն տակ՝ գետինը
կը չորնար: Ամառ էր, և ահա Նեղոսի
առտուածը, որ զիրենք երբեք չէր լքած
կուգար իր կենսատու ջուրերով ծածկել
իրենց դաշտերը: Քառսուն օր շարու-
նակ կը վայելէին անոր օրհնեալ այ-

ցելութիւնը, և օր մը երբ ան հտ կը քաշուէր, իր ետին կը ձգէր հաստ սեւ ցելս, մը որ կը պարարտացնէր հողը, որմէ ծաղիկներ, պտուղներ և հացահատիկներ կը բուսնէին, և ամբողջ բնակչութիւնը տասը ամիս շարունակ կը վայելէր անոր օրհնութիւնները, վստահօրէն սպասելով որ իրենց աստուածը նորէն պիտի այցելէ զիրենք:

Անոնք, որոնք կը բնակին այնպիսի երկիրներու մէջ ուր գարունը, ամառն ու աշունը իրենց անձրեւներն ունին և ձմեռը՝ իր ձիւնը, հեղեղ մը բնութեան բնականն ընթացքէն շեղում մը նոյն իսկ աղիտաբեր բան մը կը նշկատեն: Եգիպտոսի մէջ, սակայն, Նեղոսի յորդումը բարեք մը, շնորհ մըն է երկնային, օրհնութիւն մը զրկուած այս երկրին բնակիչներուն: Առանց Նեղոսի տարեկան մօտ 40 սուք բարձրացման, Եգիպտոս Սահարայի պէս անապատ մը պիտի ըլլար և զարմանալի չէ որ Եգիպտոսցիք, հին օրերուն,

կը պաշտէին զայն, և ներկայացնէին զայն իբրեւ ծաղիկներով թաղադրուած բարեբարոյ ծեր աստուած մը շնորհալի, որուն հսկայ մարմնոյն վրայ փոքրիկ մանուկներ ուրախ կը խաղային:

Անոր տարեկան յորդումը, սակայն չէր ծածկեր ամբողջ երկիրը, իսկ անոր այցելութենէն ետք կը Ֆնային 320 օրեր, երբ ան կարծես հանդիստ կը մրափէր իր նեղ անկողնին մէջ: Ու երբ Նեղոսը իր քառասորեայ գործը կը լրացնէր, աշխատութեան կարգը կուգար մարդուն: Կրնանք վստահ ըլլալ որ աշխատութեան մարդուն ինկող այդ բաժինը շատ, շատ ծանր բեռ մըն էր:

Պէտք էր յորդառատ ջրերու տարեկան այդ այցելութենէն օգտուելով ամբարել այդ երկնատուր պարգեւը, ու ահա հազարաւոր գերիներ գործի կը լծուէին հսկայ աւաղաններ պատելու որ ջուրը հոն լճանայ, ու ապա շինել ապահով ջրուղիներ, որ ջուրը առանց

վատնումի միայն մշակելի արտերն ու
ռոգէ՛ :

Պէտք էր այդ ջուրը գետին հա-
տողութենէն հեռու վայրեր գտնուող
տուները, պարտէզները տանիլ և նորէն
հազարաւոր գերիներու կարաւաններ
կաւէ ամաններու մէջ՝ գլուխնուն վրայ՝
տեղէ տեղ կը փոխադրէին զայն :

Մարդկային աշխատանքը, այն ա-
տեն, Եգիպտոսի մէջ շատ աժան էր :
Եգիպտացի թագաւորներն ու իշխան-
ները հարիւր հազարաւոր գերիներ
կ'ունենային զորս պարզապէս իրենց
ծանր բեռները կրելու, դժուարին գոր-
ծերը կատարելու համար ծնած անբան-
ներու պէս կը զործածէին :

Բայց նոյն իսկ գերիներն ալ մարդ-
կային արարածներ են՝ օժտուած այն-
պիսի յատկութիւններով, որ անոնք ալ
չեն կրնար առանց հեշտ կեանքի մը
մը յոյսն ունենալու, առանց երջանիկ
ազատ վայելքի տենչանքն ունենալու
ապրիլ :

ՆՈՐԷՆ

ԼԾԱԿԸ

Եւ օր մը, տաղան-

դաւոր ջրկիր մը, որ
օրեր շարունակ սեպ

գետեզերքէն վար իջնելով վերի դաշ-
տերուն ջուր կը կրէր, կը կախէ իր
դոյլը ձողի մը ծայրէն, կ'իջեցնէ դոյլը
ջուրին մէջ, ու այս անգամ՝ ձողին և
դոյլին ջուրին միացեալ ծանրութիւնը
վերցնելու համար, գետեզերք գտնուող
քարի կտոր մը իրբեւ յենակէտ դու-
ծածելով ձողին միւս ծայրէն կը կախ-
ուի ամբողջ ծանրութեամբը : Ձողին
միւս ծայրը կը բարձրանայ՝ ջրով լեցուն
դոյլը ծայրէն առկախ, դոյլը մօտ կը
քաշուի, մարդը իր նպատակին հասեր
է... : Եռտուվ կը կատարելագործուի
այս կոշտ մեքենան ու ահա մի քանի
տարիներ վերջ ամբողջ գետեզերքը լեց-
ուած է այս մեքենաներով, ու լծակը
երկրորդ և աւելի ժողովրդական
գործի մը կը լծուի : Զրկիւրին գործը
դիւրացած է... Մարդիկ այլեւս կրնան
չատ աւելի մեծ քանակութեամբ ջուր

վերցնել և լեցնել գետեզերք բացուած
անհամար ջրուղիներուն մէջ, որպէսզի
կարենան շատ հեռու վայրեր տանիլ
անոր ջուրը: Բայց տակաւին բոլոր
աշխատանքը, և ոյժը որ պէտք է գոր-
ծածել, մարդկային է:

ԼԻՍԵՆՆԻԿԸ Յետոյ ուրիշ գերի
մը, հաւանաբար

տկարակազմ մէկը, որ իր տիրոջ կողմէ
իր ընկերներէն աւելի ծոյլ և անպիտան
կը նկատուէր, օր մը գետին ինկած ա-
նիւ մը կը տեսնէ, կը վերցնէ զայն և
զլտորելով կը բերէ գետեզերք. զիտէ
թէ ո՞րքան դարմանալի բան մըն է
այդ, որքան արագ կ'ը գառնայ, ի՞նչ
ծանր բեռներ կրնայ կրել երբ կառքի
մը լծուի: Կ'աշխատի իր լծակի մեքե-
նականութեան յարմարցնել զայն: Վեր-
ջապէս կը յաջողի անոր կեդրոնի ծակէն
նիզ մ'անցնել իբրեւ լիսեռ և գետեզերք
յարմար տեղ մը զետեղէ զայն: Անիւը
այդ նպատակով գիրքին մէջ թեթեւ
ճնշումով մը կ'սկիւ դառնալ: Դոյլին

ջուանը կ'անցուի վրան: Մարդ կը
յաջողի ուժի նուազագոյն վատնումով
արդէն իբրեւ փոխադրութեան միջոց
ամէն տեղ գործածուող անիւին օգնու-
թեամբ՝ աւելի արագ ու աւելի առատ
ջուր վերցնել գետէն, ու այսպէս կը
չարունակէ տարիներով: Ուրիշ երկիր-
ներէն եկող մարդիկ կը տեսնեն այս
հրաշալի մեքենականութիւնը, անիւին
իբրեւ լիսեռնի՝ բեռներ իջեցնելու կամ
վեր հանելու գործածութիւնը կ'ընդ-
հանրանայ ամէն տեղ:

Մի քանի հարիւր տարիներ կ'անցը-
նեն այսպէս մինչեւ որ օր մը, իրապէս
հնարամիտ մէկը, որ երկար առէն զիտած
էր գետին արագ ընթացքը, և տեսած
թէ ի՞նչ անդիմադրելի ոյժ մ'ունի
ջուրերու այդ ահագին հոսանքը, զաղտ-
փարը կը յղանայ ջուրին այդ մեծ ուժը
օգտագործելու: Կ'առնէ փոքրիկ անիւ
մը, կը լայնցնէ անոր շառաւիղները
որ ջուրին հոսանքին գիմադրեն և
չգիմանալով անոր ուժին տեղի տան,

որ այս անգամ երկրորդ և երրորդ շառաւիղները կրեն հոսող ջուրին ճընշումը ու այսպէս անդադար դառնայ անիւը այնքան ատեն որքան կը տեւէ ջուրին վաղըը: Անմիջապէս որ կարելի կ'ըլլայ անիւը ջուր իջեցնելով անոր առանցքը ջուրէն քիչ մը վեր հաստատել, անիւը կ'սկսի ինքնիրեն դառնալ:

Մարդիկ բաւական ճարտար էին այն ատեն հիւանութեան եւ երկտխա գործութեան մէջ: Եւ այդ նոր գիւտը օգտագործուեցաւ ինքնավար ջրահանները պատրաստելու համար: Այլ փոխանակ մարդու կամ կենդանիներու ուժին՝ ջուրը սկսաւ գործածուիլ ինքզինքը մարդուն օգտին համար վեր բարձրացնելու համար:

Միտքը յաղթանակեց միանին: Տաժանակիր աշխատութեանց դարը սկսաւ տեղի տալ մտքի ուժին առջեւ:

Հանդիսաւորապէս տօնուելիք օր մըն է այն օրը երբ մարդ իր ձեռա-

կերտ գործիքներով բնութիւնը լծեց իր ծառայութեան:

Անիւի կեանքին մէջ երկրորդ և աւելի փառաւոր շրջանի մը սկիզբն է այս:

★ ★

ՀՈՎՆ ԸՆԴԴԵՄ Հինգ հարիւր տա-
ԶՈՒՐԻ լինել առաջ հոլան-
 տայի հիւսիսային
կողմերը, Ալքմար անուն պղտիկ գիւղի
մը մէջ կը բնակէր Ֆլորան Ալքմէյտ
անուն մարդ մը: Բարեկեցիկ արհես-
տաւոր մըն էր Ալքմէյտ, յարգուած եր-
կաթագործ մը, որ ընդարձակ դաշտեր
ունէր և տարւոյն մեծագոյն մասը իր
արտերուն մէջ աշխատելով կ'անցնէր:

Հոլանտայի մէջ երկրագործութիւնը շատ դիւրին պարապմունք մը չէր այն օրերուն: Ընդհակառակն հոն առաջին անգամ հաստատուող Սաքսոնիացի և Ֆրիզեցի գաղթականներու օրէն ըսկըսեալ կեանքը յարտեւ պայքար մ'ե-

դոճ էր բնութեան ուժերուն դէմ։ Ամբողջ երկիրը ծովուն և գետերուն ջուրերուն ձեռքին մէջ խաղալիք դարձեր էր, դարեր շարունակ։ Երկիրը շատ մը տեղեր ծովէն ցած ըլլալուն՝ շատ անգամ ծովը կը խուժէր ներս, իսկ գետերուն ամէն յորդելուն, ամիսներով հսկայական սառածութեամբ հողեր ջրամոյն կ'ըլլային։ Մարդկ իր կեանքը երբեք ապահով չէր զգացած հոն։ Հաստատուող գողթականութիւնը ուրեմն գերմարդկային ճիգերը ըրաւ ինքզինքը ջրերուն դէմ պաշտպանելու համար, և ծովուն դէմ բարձրացուեցան հսկայական պատուարներ։

Այս յարատեւ պայքարին բնական մէկ արդիւնքը կարելի է համարել սա իրողութիւնը թէ Հոլանտացիք իրենց ամբողջ պատմութեան ընթացքին երեւան կուգան իրրեւ չարքաշ, հզօր կամքի ու անհատականութեան տէր ժողովուրդ մը։ Դժուարութեանց առջեւ զլուխ չը ծռող, հաստատամիտ, դործունեայ ժողո-

վուրդ մը միայն պիտի կրնար, ի հարկէ գրաւել, պահել և օգտագործել այդ աւազուտ, ճահճուտ երկիրը։ Ապացոյց՝ այն հսկայական քարէ և աւաղէ շինւած ջրաթմբերը զորս այս ժողովուրդը կառուցեր է ծովին դէմ։

Ալքմէյաի օրերուն, շնորհիւ իր նախահայրերուն թափած ջանքերուն, այս պատուարները ամբացուած եւ գրեթէ կրկնապատկուած էին։ Այնպէս որ բնակիչները քիչ մ'աւելի հանդիսաւ և ապահով կ'զգային ինքզինքնին։

Պարագայ մը, սակայն, տակաւին կը նեղէր զիրենք մերթ ընդ մերթ։ Դժուար էր պաշտպանուիլ յանկարծ յորդող գետերու հեղեղներուն դէմ։ Անգամ մը որ գետերը բարձրանալ սկսէին ամբողջ շրջակայքը ճահիճներու կը վերածուէր։ Ամիսներու աշխատութեանց արդիւնքները կ'անհետային։ Դաշտերը երկար ատեն ջրերու տակ կը մնային։ Յանքերը կը վեճանային, վերջապէս ամէն բան կը կորսուէր։ Այսպէս՝

Հոլանտա իր պատմութեան առաջին շրջանին՝ միշտ կը տառապէր ջրերու առատութենէն:

Փլորան Ալքմէյտ քանի քանի անգամներ դառնօրէն տուժած էր հեղեղներու երեսէն: Գործով ճամբորդած տներն, ֆրանսայի և Կեդրոնական Եւրոպայի բերրի դաշտերը այցելած, տեսած էր թէ այդ երկիրներուն ժողովուրդները ո՛րքան ապահով և երջանիկ կեանք մ'ունէին: Եթէ միայն կարելի ըլլար իր հողերը պաշտպանել հեղեղներու և լճացող ջուրերու դէմ՝ որքան աւելի երջանիկ և հանգիստ պիտի կրնար ապրիլ: Բայց ի՞նչպէս պաշտպանել բնութեան դէմ, երբ բոլոր իր շարքաշաշխատասէր հայրենակիցները անգործ եղած էին անոր աւերներէն խուսափելու:

Անգամ մը Ալքմէյտ Բարիդի մէջ հանդիպեցաւ Պոհեմիայէն եկող ճամբորդի մը: Ճամբորդը պատմեց թէ Պոհեմիոյ մէջ մարդ մը նոր կերպ մը

դտած էր հորերէն ջուր քաշելու: Չափ մանալի բան մը էր այս նոր մեքենան: Օդին մէջ մեծ անիւ մ'ունէր որ հովէն դառնալով կ'աշխատցնէր ջրհան մեքենայ մը: Առատ ջուր կ'ստանային այն հորէն, այնքան ատեն որ հովը կը փչէր ջուր քաշելու նեղութիւն չէին ունենար: Ալքմէյտ, որ իր ազարակին մէջ գործածուելու համար մի քանի ջրահաններ շինած էր արդէն, սկսաւ խորհիլ: Իր շինած ձեռքի ջրհանները քիչ ջուր կուտային: Աշխատեցնելն ալ դժուար էր: Այդ ջրուտ ճահիճները չորցնելու և կամ հեղեղէ մը ետք լճացող ջուրերը քաշելու համար սղու խաղալիքներու պէս ծիծաղելի բան պիտի ըլլար փորձել անոնց ուժը: Բայց այս գործին հովը լծել. նոր դադար մըն էր այս, բան մը որ կ'արժէր փորձել:

Ալքմէյտ մանկութենէն իվեր ծանօթ էր օդին ուժին: Գիտէր թէ ուրքան աւելի արագ կարելի էր քշել նաւակ

մը երբ արագատոնները բացուէին հովին դէմ: Բայց կայուն մեքենականութեամբ մը, հովին ոյժը շարժման վերածել, ու այդ շարժումը ջրհան մը բանեցնելու գործածել, այս նոր խնդիր մըն էր, զոր իր ամբողջ փորձառութեամբ չէր կրնար լուծել: Իրեն չափ ճարտար և հնարամիտ չեղող մէկը անհրնարին բան մը պիտի նկատէր այդ: Աւելի փոքր հարց մ'ունեցողը պիտի բաւականանար իր շինած ձեռքի ջրհաններով: Բայց Ալքամէյտ տեսիւք, իտէալ ունեցող մէկն էր, կամքի տէր և փափաքածը շինելու յարմարութիւններով օժտուած հնարամիտ արհեստաւոր մը: Պէտք է շինել այնպիսի մեքենայ մը կամ մեքենաներ, չորցնել իր արտերը եղերող ճահիճները, բաղմապատկել իր մշակելի հողերը...

Տուն վերադարձին Ալքամէյտ սկսաւ աշխատել: Դժբախտաբար չէր կրնար իր հայրենակիցներուն խօսիլ իր մտադրութեան մասին: Վստահ դիտէր թէ

իր աւանդապաշտ, երեւակայութենէ զուրկ դրացիները պարզապէս պիտի խնդային վրան: Լաւ է որ պզտիկ անիւ մը շինեմ և փորձեմ, խորհեցաւ Ալքամէյտ, թող վերջը տեսնեն թէ ինչ մեծ բան մը հնարեցի:

Ամիսներով աշխատելէ ետք Ալքամէյտ լծնցուց իր առաջին հողմաւար փոքրիկ անիւը: Ճիշտ ջրանիւի նման տախտակէ, լայնցուած շառավիղներով անիւ մըն էր ան: Փորձով անսուեցաւ թէ պէտք էր անիւին առանցքը ճիշդ հորիզոնական պահել, ու անիւը փչող հովին դէմ որոշ դիրքով մը բռնել որ դառնայ: Այս ալ կարգադրուեցաւ: Ու ահա՛ առաջին հողմաւար անիւը ըսկըսաւ անդադար դառնալ Ալքամէյտի տան երդիքին վրայ, կարծես տեսական շարժման զադտնիքին տիրացած ապրող էակ մ'ըլլար ան:

Այն ատեն՝ ան կանչեց իր դրացիները և ցուցուց իր մեքենան: Ամէնքը հիացումով դիտեցին շինուած

«խաղալիքը»։ Բայց չկրցան և չուղեցին հաւատալ որ ան իրական ծառայութիւն մը կրնար մատուցանել իրենց։

«Ահա թէ ճամբորդելով ի՛նչ կուգայ մարդու զլխուն...» կ'ըսէին իւրարու, «Ֆլօրան լաւ ագարակապան մըն էր, աշխատասէր և վարպետ երկաթագործ մը, ուրիշ տեղեր ճամբորդելէն իվեր տեսէր ի՛նչքան փոխուած է։ Իբր թէ նոր մեքենայ մը պիտի շինէ... իր նախահայրերէն աւելի՞ բան պիտի բխունայ։ Փոխանակ գործին նայելու, ժամանակը խաղալիքներ շինելու կը վատնէ։ Օգի ուժով ջրհան պիտի բանեցնէ...»։

Բայց հակառակ այս ամէնուն Ալբրմէյտ շարունակեց իր փորձերը։ Սկսաւ աւելի մեծ անիւ մը շինել։ Այս անգամ անիւին շառաւիղներէն չորսը երկայն ձգելով անոնց առագաստներ անցուց, եթէ հովը դարձնէր զայն, ինդիրը լուծուած էր։ Անիւը փորձուեցաւ, մի քանի փոփոխութիւններէ ետք յարմարեցընցաւ իր պաշտօնին պահանջներուն։

Տարի մը չանցած անիւին դառնալէն պոյացող շարժումն ու ուժը ջրհանի մը մեքենականութեան փոխանցելու պէտք եղած ուրիշ անիւներ ալ շինուած պատրաստ էին, վերջապէս պատրաստուեցաւ հրաշագործ մեքենան։ Հիւսիսային արեւմտեան տեւական հովին դէմ զետեղուած՝ անիւը սկսաւ դարձընել իր ջրհանը։

Ալբրմէյտ երկրորդ անգամ մ'ալ կանչեց իր գրացիները։ Որքան որ պահպանողական և դժուար համոզելի էին, անոնք տեսան այս նորութեան գործնական արժէքը և զնահատեցին աւելի կարելիութիւնները։ Հոփն ու ջուրը, որոնք դարեր շարունակ իրենց երկու մեծագոյն թշնամիներն եղած էին, զարմանալի մեքենականութեամբ մը իրարու դէմ լծուած պիտի դիւրացնէին իրենց աշխատանքը, պիտի աւելցնէին իրենց ապահովութիւնը, ու տեսնելով այս ամէնը, սկսան ուրախութենէ երգել ու պարել Ալբրմէյտի շուրջ։

Աւքմէյա իր մահէն առաջ արդէն իր բոլոր կարւածներուն վրայ մէկ կամ աւելի հողմաւար ջրհաններ հաստատած էր: Դրացիներն ալ օրինակեցին այս գիւարը, և հեռու տեղերէ մարդիկ կուգային տեսնելու հովին ջուրին դէմ մղած պայքարը:

Աւքմէյաի առաջին հողմաւար ջրհանը շինուեցաւ 1408ին: 1500ին ամբողջ հողմատան լեցումը էր անոր յար և մնան ջրհաններով: Ամբողջ երկրին մէջ մշակելի հողերուն տարածութիւնը տասնապատկուեցաւ: Պատահական հեղեղներու աւերներուն դէմ այսպէս չափով մը պաշտպանուած, և իրենց ամրացումը ջրաթումբերուն ետին աւելի ապահով զգալով, բնակչութիւնը սկսաւ աւելի երջանիկ ապրիլ:

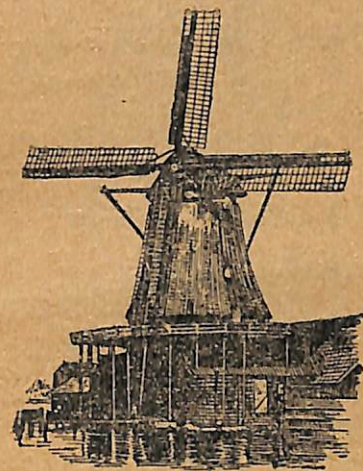
Մարդկային միտքի մեծ յաղթանակներէն մին էր այս, որուն միջոցաւ բնութեան երկու մեծագոյն ուժերը իրարու դէմ կը գործածուին յօգուտ մարդկութեան:

Այս անիւին գործածութեան Յրդ և շատ աւելի փառաւոր շրջանի մը սկզբնաւորութիւնը եղաւ:

Անիւին գործածութեան 4րդ և դեռ եւս աւելի փառաւոր շրջանը բացուեցաւ այս թուականէն 300 տարի ետք, ու այս նոր շրջանը սկսաւ աւելի մեծ զիւտի մը շնորհիւ երբ մարդ գտաւ շոգիին ուժը և կրակը շոգի արտադրելու և շոգին իբր մղիչ ոյժ գործածելու եղանակը հնարուեցաւ:

Երբ տեսնենք թէ ինչպէս կըրակին և շոգիին ուժով դարձող անթիւ անհամար անիւներ այսօր մարդկային քաղաքակրթութեան ամէնէն կարեւոր ազդակներէն մին կը կազմեն, պիտի համոզուինք թէ որքան երախտապարտ ենք անիւին առաջին հնարիչին, որ հարիւրաւոր դարեր առաջ, լեռներու ամալութեանց մէջ յղացաւ ու հնարեց զայն: Այսպէս պիտի տեսնենք նաեւ որ իր գործը սիրող, իր միտքը գործածել գիտցող, փոքրիկ բաները չար-

համարհող մարդիկն են որ իրենց հը-
նարամտութեամբը, յարատեւութեամ-
բը, և օգտակար գործերովը դալիք
հաղարաւոր սերունդներուն կտակեն շատ
մը հարստութիւններ, որոնք անոնց անունը
յաւէտ անմոռանալի, փառքը ան-
մառ և յիշատակը օրհնեալ կը պահեն:

Հոլանդական հողմալար ջրհան մը

ԼՈՅՍ ՏԵՍԸԻ

(Առանձին հատորով)

Պ Ա Տ Մ ՈՒ Ա Ծ Ք Ն Ե Ր

Լ. ՏՈԼՍՏՈՅԷ

Թարգմանեց՝

Լեւոն Պ. Գալեմբարեան

Ա. ՀԱՏՈՐ

Էջ 152, Գին 5 Ե. Գ.

Հրատ. «ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ» Տպագրատ.
Գանիք:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0148718

«ՊԱՏԱՆԻՒՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ»

(Ա. Ծարֆ)

1. ԷՏԲԻՏՈՍ ԵՒ ԱԳՈՂՈՂ — պատկերազարդ պատմութիւն Յոյն Դիցաբանութենէ
2. ԱՐՄԻՈՆՈՅ — Պատմութեամբ Լ. Տոլսոյի
3. ԲԵԻՍԻՈՐ ԶԻՆ — Պատկերազարդ ատանդավիկայ
4. ՊԱՀՈՄ — Պատմութեամբ Լ. Տոլսոյի
5. ՊԱՆՏՈՐԱ — Պատկերազարդ պատմութեամբ
6. ԵՂԻԱ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ Լ. Տոլսոյի
7. ՄԻՏԱՍ — Պատկերազարդ Աշանդավիկայ
8. ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԿԱՅԵԸ — Պատմութեամբ Լ. Տոլսոյի
9. ՍՄԱԹԿ — Զ. Տիգրնիկ
10. ՄԱՐԴԻԿ ԻՆՉՈՐՎ ԿԱԳՐԻՆ Լ. Տոլսոյի
11. ՕԿԻԸՐ — Ֆրանսական ատանդավիկայ
12. ԴԵՍԷՆՍ ԵՒ ԼԱԲԻՐԻՆԹՈՒԷ ՎԻՇԱԳԸ

.....

ՊԱՏԱՆԻՒՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ Ա. ԵՒ Բ. ԾԱՐԲԻ ԴԱՏԱՐՆԵՐ
1-24 կարելի է տակաւին ստանալ սովորական գիներով
դիմելով հրատարակիչներուն:

ՊԱՏԱՆԻՒՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ, Երոզոյ Ծարֆ, Դատարներ
28 - 36, մամլոյ տակ են ԵՒ կը հրատարակուին յաջոր-
դաբար: Փնտել Դաւիթաճառներու ԵՒ Յրախոյններու մօտ:

Հասցէ՝ Դեմոս 1 Ե.Դ.

ԿԱՆՆԻՒԿ Բաժանորդագրութիւն 12 թիւ 10 Ե.Դ.

Արտասահման 12 թիւ 10 Ֆրանկ կամ 50 սեք

Հասցէ՝

«SAHAG-MESROB» PRESS

25, Sharia Tewfik, Cairo - Egypt.